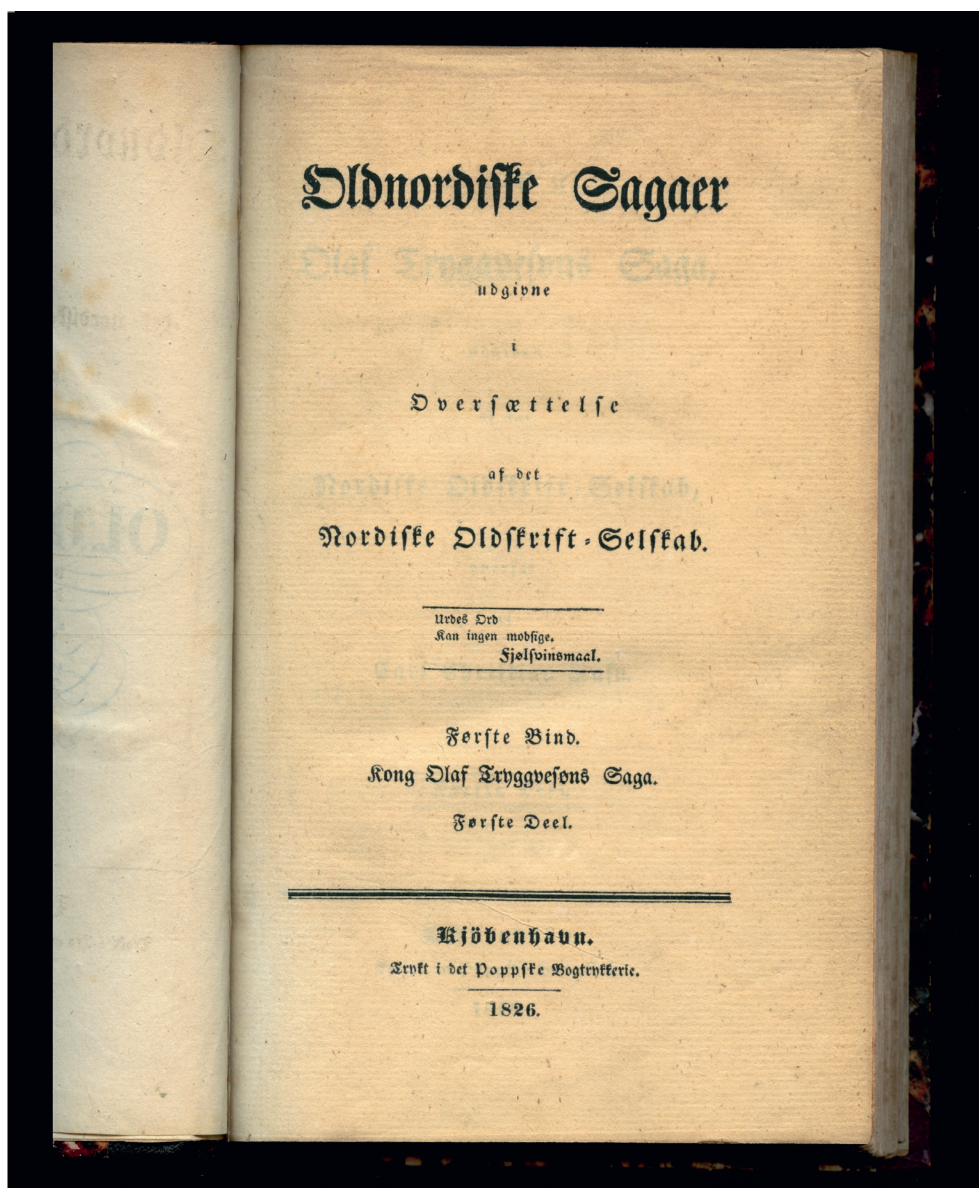
Händelser under Harald Blåtands tid

Oldnordiske Sagaer

udgivne

i

Oversættelse

af det

Nordiske Oldskrift-Selskab.

Urdes Ord
Kan ingen modsige.
Fjølsvinsmaal.

Første Bind.

Kong Olaf Tryggvesons Saga.

Første Deel.

Kjöbenhavn.

Trykt i det Poppske Bogtrykkerie.

1826.

Harald Blåtands släkt i gammalt sagomaterial

Innan handskriften ”Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum” samtida uppgifter var kända

Av Sven Rosborn med exerpering
och översättning av Tomas Sielski

Malmö 2019
Reviderat 2024-08-12

Inledning

Den som söker den danske kungen Harald Blåtands familjehistoria stöter snart på svårigheter när det gäller att tolka och förstå det bevarade, skrivna historiska källmaterialet. De flesta av dessa till i dag bevarade pergamentuppgifter är nämligen av långt senare datum än själva de händelser som de omtalar. Man har alltså dels kopierat äldre handskrifter, dels tagit med muntliga uppgifter som gått i arv genom generationer. Till detta hör också att de senare nedtecknarna valt att antingen krympa ner olika avsnitt eller också har de utökat berättelserna med egna skönlitterära tillägg.

Under 1800-talet blev det populärt att i tryck återge de gamla handskriftstexterna. Utifrån detta massproducerade faktamaterial kunde sedan vikingatiden växa fram i mustiga berättelser om kungar och krigiska stordåd. I början av 1900-talet vaknade dock viljan att se materialet med mera kritiska blickar. Historieprofessorn Lauritz Weibull i Lund blev härvid den ledande historikern när det gällde att införa en kritisk syn på historiskt källmaterial. Resultatet blev ofta när det gällde det äldre skrivna materialet om Skandinavien att detta i princip bortförklarades som icke sakliga uppgifter och därför var ett tämligen värdelöst faktamaterial. Forskarpendeln svänger emellertid och numera är flera mera benägna att se på det gamla sagomaterialet med andra, men dock fortfarande kritiska, blickar.

Hur ska man då förhålla sig till detta dilemma? För författaren till denna skrift framstod detta problem mycket tydligt i frågan om de s.k. ”jomsvikingarna” och om deras stora borg Jomsborg. Lauritz Weibull tog upp frågan om dessa kraftfulla vikingar i en längre artikel år 1911. Efter att ha genomgått bevarade skrifter som omtalar dessa kommer han fram till att det hela är rena fantasier: *”Det nordiska Jomsborg och de jomsvikingar, den danska och isländska traditionen känna, ha aldrig existerat.”* [1] Så plötsligt fick vi ett helt nytt källmaterial i vår hand, utdrag av en hittills, för modern forskning okänd annal från 1samtiden som berättar om jomsvikingarna och om Jomsborg och var Jomsborg legat. Vid kontroll av den angivna platsen framträdde en bild som för ett tränat arkeologöga mycket väl kan svara till det sätt som borgen är beskriven i det äldre, nästan tusenåriga källmaterialet. Påträffade fynd på platsen stödjer också uppfattningen. Självklart måste det till arkeologiska utgrävningar på platsen för att säkert belägga dess historia. Men om dessa visar positiva resultat – vad då med den förrödande Weibullska källkritiken?

Nedan ska författaren göra ett försök att teckna Harald Blåtands släkthistoria utifrån det äldre källmaterialet. Som utgångsmaterial har jag valt den handskriftssamling som Carl Christian Rafn publicerade åren 1826-1827. Den återger islänningen Snorres kungahistorier från tidigt 1200-tal. Som forskare hade Carl Christian Rafn under flera år haft fördjupade studier i de äldre isländska handskrifter som fanns bevarade i Köpenhamn. År 1825 var han med om att instifta *”Det nordiske Oldskriftsselskab”* som tog på sig det gigantiska arbetet att excerpera och se till att många av de gamla handskrifterna kom ut i tryck.

Om Olaf Tryggvesons saga

Nedanstående berättelse är delar hämtade från Rafns utgåva av *”Kong Olaf Tryggvesøns Saga”* i *”Oldnordiske Sagaer”* från år 1826 som omtalar Harald Blåtand släkt: [2]

> *”Grim var Fader til Andulf hin Stærke, som var Ragnar Lodbroks Skattekonge i Jylland; Andulfs Søn hed Gorm, som fremdeles var Skattekonge i Jylland, han blev kaldt Gorm Heimske eller hin Tossede.”*

Denne Gorm är inte Haralds far utan en tidigare dansk kung. I sagan följer därefter ett avsnitt om hur man hittar ett spädbarn i skogen och för det till Gorm som tar barnet till sig som sin fosterson och kallar honom Knud:

> *”Denne Dreng blev nu opfødt ved Kong Gorms Hof, blev tidlig forstandig, og udmærkede sig i alskens Færdigheder fremfor de fleste, som vare der i Landet. Kong Gorm havde ingen Søn, og da han elskede sin Fostersøn Knud saa højt,*

tog han ham i Søns Sted, og ærede ham fremfor alle sine Frænder, saa at han bestemte, at Knud skulde være hans Eftermand i Regjeringen: han fik Navnet Knud hin Fundne. Kong Gorm raadede ikke længe over Landet, men døde af Sygdom, og før sin Død lod han Knud udraabe til Konge over hele det Rige, som han havde haft i Jylland. Kong Gorm blev da højlagt efter Oldtids Skik.”

Några generationer senare dyker i sagan ett barnbarn till denne Knud upp vid namn HaardeKnud:

”Haardeknud var Konge i Danmark over Sjælland og Skaane efter sin Fader. Da Haardeknud var fuldvoxen, giftede han sig, og avlede med sin Kone en Søn, som han lod kalde Gorm.

Da Haardeknuds Søn Gorm voxte op, var han den dejligste Mand, man kunde see for sine Øjne, han var derhos stor og stærk, og fortrinlig i alle Færdigheder; dog ansaaes han ikke for at besidde den Viisdom, som hans Frænder før ham vare i Orde for. Da Gorm var voxen, fik han en Kone, ved Navn Thyre, en Datter af den Harald Jarl i Jylland, som kaldtes Klakharald. Thyre var en dejlig og forstandig Kvinde, og hun skal efter Beretningerne have været den mægtigste af alle Kvinder her i de nordiske Lande; hun blev kaldt Thyre Danmarksbod.

Klakharald ansaaes for den viseste af alle Mænd i Danmark paa de Tider, og da nu Gorm fik Kongedom og Rige efter sin Fader Haardeknud, fulgde han meget sin Svigerfader Harald Jarls og sin Kone Thyres Raad. Kong Gorm drog med sin Hær over til det Rige i Danmark, som den Gang kaldtes Rejdgoteland, men nu kaldes Jylland, imod en Konge, ved Navn Gnupa, som da herskede over dette Land; de holdt mange Træfninger med hinanden, men Udfaldet af Krigen blev, at Gorm fældte denne Konge og bemægtigede sig hele hans Rige. Dernæst drog Gorm imod en Konge, som hed Silfraskalle, paaførte ham Krig, og holdt Træfninger imod ham; Sejren fulgde Gorm bestandig, og ogsaa denne Konge blev nedlagt. Derefter rykkede han op i Jylland, og foer frem med Hærskjold, og dræbte eller afsatte alle Konger lige Sønder til Sles, og indtog ogsaa en stor Deel af Vindland. Gorm holdt mange Træfninger med Saxerne, og blev en meget mægtig Konge. Med sin Kone Thyre avlede han to Sønner, af hvilke den ældste hed Knud, den yngste Harald.”

Det verkar alltså som om Gorm från Skåne och Själland vid denna tid också hade tagit över kungamakten i Jylland.

Den isländska sagan fortsätter:

”Knud Gormssøn var den dejligste Mand, man nogensinde havde seet; han var ogsaa allerede i sin Opvæxt saa elskværdig, at Kongen elskede ham fremfor alle andre, og derhos var han afholdt af alt Folket, saa at enhver elskede ham inderlig; han blev ogsaa kaldt Knud Danaast, det er: de Danskes Kjærlighed. Harald slægtede sine mødrene Frænder paa, og Hans Moder Thyre elskede ham ligesaa højt som Knud.”

Nu förflyttas berättelsen i sagan över till England. Här satt kung Adelbrikt som var en god kung och som nu hade blivit gammal:

”I Slutningen af hans Dage kom der en Hær af Danske til England under Anføsel af Brødrene Knud og Harald, Gorm hin Gamles Sønner. De hærjede vidt omkring i Nordhumberland, og underlagde sig et stort Stykke af Landet, og paastode, at de vare arveberettigede til hele dette Land, som Lodbroks Sønner og mange andre af deres Forfædre havde besiddet. Kong Adelbrikt samlede en stor Hær, og tog imod dem, og mødte dem norden for Klifland, hvor han dræbte mange Danske. Kort efter gik Gorms Sønner op ved Skardeborg, og holdt Slag,

og der sejrede de. Derefter fore de sønderpaa langs ned ved Kysten, og agtede sig til Jorvik; alt Folket underkastede sig dem, saa at de nu ingen Fare længer befrygtede.

Nu hændte det sig, at det en Dag var varmt og Solskin, og Folkene sprang ud imellem Skibene og svømmede; og da nu ogsaa Kongerne vare ude at svømme, løb der Folk ned fra Landet, og skøde paa dem. Knud blev da truffen af en Piil og dræbt; og hans Mænd toge Liget, og bare det op paa Skibet. Men da Landets Indbyggere spurgde det, samledes der strax en stor Hær; og da nu ogsaa Kong Adelbrikt kom, vendte sig alt det Folk, som før havde underkastet sig de Danske, til ham; og de Danske magtede nu ikke at gjøre Landgang nogensteds, da Indbyggerne vare forsamlede, men droge tilbage hjem til Danmark."

Enligt denna berättelse dör således Harald Blåtands storebror Knud av ett pilskott. Händelsen ska ha inträffat under ett krigståg till Englands östkust norr om Jorvik. Knud ska ha varit djupt älskad av sin far Gorm och nu skulle man bringa dödsbudet till honom:

"Kong Gorm opholdt sig den Gang i Jylland, Harald drog strax did, og fortalte sin Moder Tidenden. Kong Gorm havde gjort det Løfte, at han vilde døe, om han spurgde sin Søn Knuds Død, og ligesaa skulde den døe, som fortalte ham hans Død. Derfor lod Thyre Hallen indvendig betrække med graat Vadmel, og da Kongen kom til Bords, taug alle de Tilstedeværende. Da sagde Kongen:

"Hvi tie alle; er der forefalder noget?"

"Ja, Herre!" svarede Dronningen, "I havde to Høge, den ene var hvid, den anden graa; den hvide Høg var fløjet langt Ud i en Ørken, og da den sad i et Træ, kom der mange Krager til, og plukkede den saa, at alle Fjedrene ere af den, og Fuglen er nu til ingen Nytte; men den graa Høg er kommen tilbage, og vil den fremdeles dræbe Fugle til eders Bord."

Da sagde Kongen:

"Saa vist rinder nu Danmarks Taare, som min Søn Knud er død,"

"Sand er denne Tidende, som I siger, Herre," svarede Dronningen, og alle de, som vare inde, sandede den med hende. Samme Dag blev Kong Gorm syg, og døde Dagen efter ved samme Tid, efterat have været Konge i hundrede Vintre. En stor Høj blev opkastet. over Kong Gorm. Dernæst blev hans Søn Harald tagen til Konge over Danmark, og var Konge længe derefter."

Allt detta kan vi alltså läsa i *"Kong Olaf Tryggvesøns Saga"* som isländningen Snorre Sturlasson nedtecknat. Låt mig nu få granska denna berättelse om tiden före Harald Blåtand blev kung och också jämföra den med andra berättelser i samma ämne.

Om Gorms erövring av Jylland

Före det att Gorm den gamle, Haralds far, gör entré på historiens scen, omtalas alltså Jylland i denna berättelse som ett eget rike under en skattekung. Samtidigt berättas att hans far HaardeKnud tog över som kung i Skåne och på Själland efter sin far. Dessa geografiska uppgifter om olika kungariken i det som i dag är Danmark stämmer med en annan, mera samtidt nedtecknad källa från 870-talet.

Den norske sjöfararen Ottar kom på 870-talet till den engelske kungen och för denne berättade han om sina skeppsfärder utmed några av kusterna i norra Europa. Påpassligt nog nedtecknades denna berättelse av en av kungens skrivare. Ottar berättade bl.a. om hur han en gång lämnade Norges sydspets för att segla söderut. Längst söderut i Norge låg vid den tiden den stora handelsplatsen Skiringsal. Från denna hade han fem dagars seglats till

"den handelsstad som heter Hedeby. Den ligger mellan venderna, sachsarna och anglerna och tillhör danerna. Då han seglade dit från Skiringsal hade han på babord sida (alltså till vänster om sig) *Danmark, på styrbord sida det öppna*

havet i tre dagar. Och så, två dagar innan han kom till Hedeby, hade han på styrbord sida (till höger om sig) *Gotland och Sillende och många öar. I dessa trakter bodde anglerna innan de kom till England. Och under dessa två dagar hade han om babord de öar som tillhörde Danmark.”* [4]

Det är lätt att rekonstruera Ottars sjöresa. Han seglade först i tre dagar utmed den långa kuststräcka som i dag är Bohuslän och Halland i Sverige, då befolkat av danskar. Därefter styrde han västerut över till Jylland, vars norra del han kallade för *”Gotland”*. Ottar färdades vidare söderut genom sundet mellan Jylland och Fyn, dvs. Lilla Bält, och hade då *”Sillende”* på höger sida. Öarna Själland och Fyn passerades på babord, dvs. på vänster sida och det var dessa som tillhörde Danmark.

Dessa uppgifter om att det var skillnad mellan Jylland och områdena öster om Jylland verkar alltså att stämma med uppgiften att Gorms far HaardeKnud satt som kung över Skåne och Själland men inte över Jylland. År 870 har Jylland dessutom varit uppdelat i två huvudområden, *”Gotland”* samt *”Sillende”* men också Hedebyområdet kan ha utgjort en egen del. Det är väl rimligt att tänka sig att dessa områden styrts av en eller flera kungar. Det är detta landområde Jylland, i sagan omtalat som *”Rejdgoteland”* som Gorm, om vi ska våga tro på sagan, ska ha utvidgat sitt välde med.

Om Gorms hustru Thyra

I Snorres berättelse ovan är Gorms hustru Tyra en dotter till Harald Jarl kallad Klakharald från Jylland. I Jomsvikingarnas saga omtalas han emellertid som jarl i Holstein: [5]

”Over Holseteland herskede til den Tid en Jarl, ved Navn Harald, som blev kaldt med Tilnavn Klak-Harald; han var en viis Mand. Han havde en Datter, som hed Thyre, der i Forstand overgik alle andre Kvinder, og udlagde Drømme bedre end nogen anden; hun var ogsaa meget smuk. Jarlen satte i Henseende til Landets Styrelse hele sin Lid til sin Datter, og lod hende raade alle Dele med sig, og han elskede hende særdeles høit. Da nu Gorm var bleven voxen, og havde antaget Regjeringen, drog han ud af Landet, og agtede at beile til Harald Jarls Datter, og det var derhos hans Beslutning, hvis Jarlen ikke vilde give ham Datteren, da vilde han med væbnet Magt angribe ham.

Da Harald Jarl og hans Datter Thyre spurgte til Kong Gorms Færd og hans Beslutning, sendte de Mænd imod ham, og indbøde ham til et anseeligt Gilde; han tog imod Indbydelsen, og blev der holdt i megen Anseelse; og da han havde fremført sit ærinde for Jarlen, gav denne ham det Svar, at hun skulde selv raade derfor; ´thi hun er meget forstandigere end jeg´, føiede han til.”

Det hela slutade med att Thyra och Gorm blev gifta. *”Gorm og Thyre elskede hinanden høi”* och efter att bröllopet var hållet hos hennes far Klak-Harald drog de hem till Gorm. Så långt alltså från den första delen av Jomsvikingarnas saga. Nu är det emellertid så att Saxo Grammaticus i sin Danmarksberättelse från slutet av 1100-talet har en helt annan version om Thyras släktförhållande:

”Da Rigets Ældste opfordrede ham (kung Gorm) *til at gifte sig, begjærede han den engelske Konges Edelreds Datter Thyra til Ægte. Hun, som overgik andre Kvinder i Alvor og Dygtighed, stillede sin Bejler det Vilkaar, at hun først vilde gifte sig med ham, naar hun fik Danmark i Morgengave. Det gik han ind paa, og saa blev hun trolovet med ham.”* [6]

När Saxo sedan längre fram i sin berättelse omtalar Thyras söner Knud och Harald Blåtand härjar dessa i England. Man skulle då givetvis tro att deras morfar Edelred, eller Ætelred, blev arg när hans barnbarn härjade hans land men märkligt nog blev det inte så. I stället berättar Saxo att han blev glad för att de här bevisade att de var kraftfulla män som i framtiden skulle göra stordåd. Han skriver:

"Da de havde naaet Manddomsalderen, udrustede de en Flaade og kuede Slavernes tøjlesløse Overmod, og ikke engang England undlod de at plage paa samme Maade. Edelred glædede sig over deres Mod, som om den Overlast, hans Dattersønner gjorde ham, var ham en sand Fornøjelse, og tog imod den skammeligste Uret, som om det var den kosteligste Velgjerning. Han holdt det nemlig for en langt større Dyd, at de var tapre, end at de viste ham skyldig Ærbødighed, og derfor ansaa han det for langt bedre, at de hjemsøgte ham som Fjender end gjorde sig behagelige for ham som fejge Mænd.

I selve deres store Kjækhed saa' han en Prøve paa det Manddomsmod, de vilde lægge for Dagen i Fremtiden, thi han kunde ikke tvivle om, at de, som for saa kjækt frem imod deres Mødrenefrænder, med Tiden ogsaa vilde hjemsøge fremmede. I den Grad foretrak han den Uret, de øvede imod ham, for skyldig Lydighed, at han med Forbigaaelse af sin Datter bestemte, at de skulde arve England efter ham, idet han ikke betænkte sig paa at lægge mere Vægt paa, at han var Bedstefader, end paa, at han var Fader."

Hur får Saxo ihop en sådan osannolik förklaring att en regent skulle bli glad över att bli utplundrad? På sätt och vis är man inte förvånad. Detta är ett typiskt sätt för just Saxos författarskap där han ofta utvidgar en relativt kort källuppgift med sina egna omständliga tillägg och förklaringar. Genom detta tillägg har han rättfärdigat de två brödernas krigståg i England. Ett problem är dock att vid tiden för dessa händelser, som måste ha inträffat under 930- talet eller troligare under 940-talet fanns här ingen tänkbar morbror vid namn Ætelred. Vid författarens genomgång över regenter eller härskare som burit namnet Ætelred visar det sig att även om dessa namnbärare är många så är det endast en som kan komma i fråga som eventuell far till Gorms hustru. Denne ende Ætelred som kan ha varit Thyras far dog emellertid redan år 908.

Om kung Gorms anfädrar

Nu inställer sig frågan om hans far Gorms släktförhållanden. Enligt sagotexterna skulle Gorms far ha varit kung Haardeknud. Om denne berättar Adam av Bremen:

"Efter Olof, sveomernas hövding … intog Sigtrygg hans plats. Då han hade härskat en kort tid, berövade honom Svens son Hardeknut från nordmännens land (på latin: Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia) *hans tron."* [7]

Om begreppet *"Nortmannia"* har det diskuterats en del. Vissa har ansett att Adam med detta menat Norge medan andra vill att det ska åsyfta Normandie. Nu kastar jag in vad prästen Dudo i Normandie skrev i slutet av 900-talet. Han hade av Normandies härskare Rikard I blivit ombedd att nedskriva dennes släkthistoria. Denna handskrift är viktig då den är ett tidsdokument som bl.a. återger ögonvittnet Rikards egen livsberättelse. I detta stora verk, *"Historia Normannorum*", stiger en kraftfull Harald fram år 945. Den då unge Rikard I kallar på hjälp av sin "kusin" Harald:

"De normandiska ledarna hade redan sänt krigare av ganska inflytelserikt herremanskap till Aigrold (på latin: Haigroldus = Harold/Harald), *kung i Danmark så att han skulle skynda sig att hjälpa sin kusin* (på latin: consanguineo) *Rikard, son till den store hertigen William eftersom den franske kungen hävdade för sig själv rätten som kung i hela Normandie genom att med våld ta bort varje heder från pojken Rikard."* [8]

Dudo fortsätter sedan sin berättelse om hur kung Harald med en stor här av unga krigare ilar till sin släkting i Normandies hjälp:

"Aigrold, den storsinte kungen av Danmark, mottog med heder de normandiska ambassadörerna p.g.a. kärlek till hans nära släkting Rikard och, genom att samla skepp och fylla dem med förnödenheter och soldater, kom han så snabbt

som han kunde med en otroligt stor mängd av unga rekryter och landade på stranden till floden Dives nära Corbon där floden med våldsam kraft möter havet.”

Rikard I och hans far Vilhelm långsvärd av Normandie var arvtagare till landet efter den skandinaviske vikingen Rollo som fått Normandie av den franske kungen. Vilhelm blev år 942 mördad under ett stort gille och hans då minderårige son Rikard I blev herre över landet. Det var Vilhelms far Rollo som blev den förste nordiske härskaren över Normandiet. Dudo omtalar att Rollo kommit från Danmark. En annan koppling till Danmark har vi i munken William of Jumièges *”Gesta Normannorum Ducum”* som han skrev vid mitten av 1000-talet. Här berättar han att Rollo kom från ”Fasge” i Danmark.

Författaren vill här inte gå närmare in på denna släkthistoria och de diskussioner som i forskarkretsar varit kring denna. Det ska dock nämnas ytterligare en källa som fram till nu inte varit känd i forskningen, nämligen en uppgift från handskriften *”Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum”*. Här ges en mera samtida bild av släktsituationen. Dessutom får vi reda på att den Harald som hjälpte Rikard I i själva verket var Gorms lillebror med namnet Harald, inte Gorms son Harald Blåtand.

Om bröderna Knud Danaast och Harald Blåtand

Gorm hade tre söner, Knut, Harald Blåtand och Toke. I Snorres berättelse ovan omtalas bara lovord om den äldste sonen Knud. Vi får veta att folket *”elskede ham inderlig; han blev ogsaa kaldt Knud Danaast.”* Smeknamnet kan översättas med ”den som var älskad av danerna”. Det äldre nordiska ordet ”åst” (”aast”) syftar nämligen på ordet kärlek, alltså blir smeknamnet ungefär ”danernas kärlek”. Även i Jomsvikingarnas saga framstår Knut som en helt enastående man:

> *”Kong Gorm og Dronning Thyre havde to Sønner, af hvilke den ældste hed Knud, den yngste Harald; de vare begge haabefulde Mænd, men Knud blev i sin Ungdom holdt for den viseste, og han overgik i Skjønhed saavel som i Færdigheder og alle Idrætter de fleste, som paa den Tid vare i Anseelse. Han havde hvidt Haar, og var i Mandighed alle overlegen. Han voxte op hos sin Bedstefader jarlen Klak Harald, som opfostrede ham, og elskede ham høit; han var ogsaa vennesæl i sin Opvæxt. Men Harald blev opfødt hjemme ved sin Faders Hof; han var meget yngre end sin Broder, og var tidlig vild og heftig og ond at omgaaes, hvorfor han i sin Opvækst var kun lidet yndet.”* [9]

Att Jomsvikingarnas saga här utmålar Harald Blåtand som den sämre av de två bröderna svarar till denna sagas nedgörande beskrivning av just Harald. Han och hans son Sven Tveskägg är i sagan de onda medan sagans hjälte Palnetoke tvingas stå upp mot dem båda. Det är därför inte att förundra sig över att sagans författare också låter dessa två bröder mötas i en kamp där den gode av dem, Knud, dör. Dels tillskriver man här Harald en avskyvärd handling, brodermord, dels framstår det som om ondskan (Harald) segrat över godheten (Knud). Jag ska låta er via Jomsvikingarnas sagas version ta del av hur Knuds liv slutade:

> *”Nu er det at fortælle om Kong Gorm og hans Søn Harald, at de bleve uenige, saa snart Harald var bleven voksen og kommen noget til Kræfter. Kong Gorm tog da den Beslutning, at han gav ham nogle skibe, og fik ham saaledes bort. Harald var hver Vinter i Danmark, og havde der sit Tilholdssted. Og da det havde gaaet saaledes en Tid, fortælles det, at Harald bad sin Fader Kong Gorm om, at han vilde give ham saadanne Eiendomme og saadant Rige at besidde og bestyre, som hans Bedstefader Klak-Harald havde givet Knud; men han fik ikke af sin Fader, hvad han forlangte; og fra den Tid siges det at der opstod stor Forbitrelse imellem Brødrene Knud og Harald, og Harald syntes, at der i alle Henseender*

blev gjort stor Forskjel imellem dem, og bar Formodning om, at der for Eftertiden ikke vilde blive gjort mindre Forskjel.

Det fortælles ogsaa, at Harald engang ikke kom om Høsten hjem til Danmark, som han pleiede, da han bestandig opholdt sig der om Vinteren, og han havde hærjet den Sommer i Østerlandene. Men et andet Sagn beretter, at Kong Gorm sendte Folk til Holseteland, at byde hans Søn Knud til ham til Julegilde; og da Tiden kom, drog Knud hjemmefra med sit Følge, og havde tre Skibe, og han havde indrettet sin Reise saaledes, at han kom i Limfjorden Dagen før Juul, silde paa Dagen. Og samme Aften kom hans Broder Harald der med ni eller ti Skibe; han var kommen fra Østersøen, hvor han havde ligget paa Vikingsfærd om Sommeren. Harald blev nu var, at hans Broder Knud laae der med tre Skibe, og han mindedes nu al den Misforstaaelse, som havde været imellem dem; han bød da sine Mænd at iføre sig deres Rustninger og gribe til Vaaben:

"Og nu skal det," sagde han, "komme til en Endelighed imellem mig og min Broder Knud."

Knud mærkede nu sin Broder Haralds Forehavende og Beslutning, og agtede at værge sig, skjønt han havde mindre Mandskab; de grebe da til deres Vaaben, og beredte sig til Forsvar, og Knud opmuntrede sine Folk. Harald lagde nu til dem paa alle Sider, og det kom strax til Slag imellem Brødrene, og det var selve Juleaften de sloges. Stridens Udfald blev, at Knud faldt og hele hans Mandskab eller dog det meste af samme, thi Harald benyttede sig af den Overmagt, han havde."

Återger denna berättelse en sann händelse? Knappast. Här uppnår sagaberättaren sitt syfte med att håna Harald. Dessutom finns här så många delar i historien som liknar en händelse som inträffade senare i berättelsen. Harald Blåtand mottog nämligen under sin regering den norske Hakon Jarl som varit tvungen att fly från Norge när Harald Gråfeld tagit över makten i landet. Samtidigt dyker den döde brodern Knuds son kallad "Guld-Harald" upp hos kungen. Harald blir vred på sin brorsson som vill ha en del av Danmark som sin arvsdel. Nu smids en lömsk plan. Guld-Harald erbjuds Norge. För att detta ska lyckas bjuder Harald Blåtand in den norske kungen Harald Gråfeld på gille i Danmark. När den norske kungen kommer till Limfjorden möts han av Guld-Haralds skepp. I kampen dödas Harald Gråfell. Hakon jarl griper då Guld-Harald och hänger honom och Harald sätter in Hakon, allt efter hemlig överenskommelse, som kung i Norge.

Det känns som om dessa två händelser, brodern Knuds och hans son Guld-Haralds död, omtalade i Jomsvikingarnas saga, har hämtat material från varandra. Platsen vid Limfjorden är densamma, Harald Blåtand är den onde när han gör sig skyldig till broder och brorsonsmord. Dessutom har ju författaren, som ovan sagts, verkligen uppnått en av sagan syfte, nämligen att håna Harald Blåtand som en dålig och svekfull kung.

Nu finns det emellertid i annat äldre källmaterial två andra platser omtalade där Knud ska ha dött. Här är det inte frågan om några bröder i kamp med varandra utan om två bröder som troligtvis håller av varandra. En av dessa platser är redan omtalad i Snorres saga tidigt i min berättelse. De två bröderna är på krigståg i Northumberland och kämpar mot kung Adelbrikt. En dag, under en simtur, träffas Knud av en pil och får därav sin bane. Vem var denne kung Adelbrikt; har han över huvud taget existerat?

En rimlig tid för denna händelse skulle kunna vara 930-talet. I Northumberland eller Östangeln härskade kung Edmund den helige fram till sin död år 870. Hans efterföljare var brorssonen Adelmund eller Edmund och efter honom dennes son Adelbrikt.[10] För att nå fram till 930-talet måste det således ha varit långa regenttider för dessa kungar men i sagan berättas också att Adelbrikt blev gammal:

"Derefter fik Adelmund Edgerssøn, Edmund hin Helliges Brodersøn, Regjering-

en i England, og han kristnede en stor Deel af England, og tog Skat af Nordhumberland, som var hedensk. Efter ham fulgde Adelbrikt; han var en god Konge, og blev gammel. I Slutningen af hans Dage kom der en Hær af Danske til England under Anførsel af Brødrene Knud og Harald, Gorm hin Gamles Sønner. De hærjede vidt omkring i Nordhumberland, og underlagde sig et stort Stykke af Landet, og paastode, at de vare arveberettigede til hele dette Land, som Lodbroks Sønner og mange andre af deres Forfædre havde besiddet." [11]

Den tredje platsen där Knud Gormsson ska ha dött är vid Dublin på Irland. Det är Saxo Grammaticus som berättar om denna händelse:

"Da de havde naaet Manddomsalderen, udrustede de en Flaade og kuede Slavernes tøjlesløse Overmod, og ikke engang England undlod de at plage paa samme Maade.

…

Efter at de nu havde beriget sig ved at gjøre mangfoldigt Bytte paa Vikingetog, satte de med det største Mod deres Haab til at angribe Irland. Medens de belejrede Dublin, som holdtes for at være Landets Hovedstad, gik Kongen med nogle faa Folk, der var særdeles dygtige i Bueskydning, ind i en Skov, der laa tæt ved Byen. Her var Knud med en stor Mængde af sine krigere optagen af at se paa Lege, der holdtes ved Nattetid, og Kongen omringede ham da paa svigefuld vis og afskjød langt borte fra en Pil imod ham; den ramte ham i Brystet og gav ham Banesaar. Men Knud, som frygtede for, at hans Fjender skulde bryde ud i Jubel over den Fare, han var stedt i, og derfor var opsat paa at skjule, at han var dødelig saaret, raabte med sin Stemmes sidste Kraft til sine Mænd, at de skulde føre Legene til Ende uden Forstyrrelse. Ved denne List opnaaede han, at Danskerne underlagde sig Irland, før end Irlænderne havde faaet Nys om hans Død." [12]

Om "Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum"

Tre olika sagorna som alltså berättar om Knuds död; enligt Jomsvikingarnas saga i Danmark, enligt Snorre i Östengland och enligt Saxo på Irland. Nu har det emellertid dykt upp ett nytt källmaterial genom den ovan nämnda handskriftstexten *"Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum"*. År 1841 påträffades en grav med praktföremål från sent 900-tal i Wiejkowo i norra Polen. Det har nu visat sig att graven tillhört Harald Blåtand. Den lokale prästen var själv med när graven upptäcktes på våren 1841. Han blev intresserad av att få fram mer information om fyndet och fick då tillåtelse att göra efterforskningar i det grevliga bibliotek som fanns på platsen. Här fann han denna handskrift som han skrivit av mindre delar av i sin egen, mycket omfattande dagbok. Handskriften omtalades dessutom enligt prästen i en handskrift från 1200-talet som förvarades i grevens arkiv.

Tomas Sielski äger i dag en stor del av prästens material. Vid genomgång av materialet har säkrats en stor mängd information hämtat från avskrifter av den numera försvunna handskriften. Här finns, delvis nedtecknat i tidsföljd, mängder med uppgifter om bl.a. danernas historia från 900-talet och framåt som tidigare varit helt okända. Bl.a. omtalas att Knud och hans bror Harald år 947 drog med en armé till Dublin och där dödades Knud i strid. Här berättas också om inhemska företeelser i Danmark från andra hälften av 900-talet och framåt.

Hela historien och faktamaterialet om Harald Blåtands grav ligger sedan en tid färdigt att publiceras i en omfattande bok. Det som komplicerat det hela är att ytterligare dokumentmaterial om innehållet i *"Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum"* nu dykt upp. Vi vill därför inte publicera boken förrän allt detta nya material är översatt och genomgånget vilket tyvärr kommer att ta tid.

Noter

1: Lauritz Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000. Lund 1911.
2: Oldnordiske Sagaer udgivne i Oversættelse af det Nordiske Oldskrift Selskab. Første Bind. Kjöbenhavn 1826.
3: Adam av Bremen, I:48.
4: Ottar og Wulfstan – to rejsebeskrivelser fra vikingetiden. Skjern 1983.
5 Oldnordiske Sagaer udgivne i Oversættelse af det Nordiske Oldskrift Selskab. Ellefte Bind. Kjöbenhavn 1829.
6: Saxo Grammaticus. Danmarks Krønike. Översatt av Frederik Winkel Horn. 1896-1898.
7: Adam av Bremen I:52.
8: Felice Lifshitz: Viking Normandy. Dudo of St. Quentin's Gesta Normannorum. The Orb: On-line Reference Book for Medieval Studies.
9: Jomsvikinga Saga. Oldnordiske Sagaer udgivne i Oversættelse af det Nordiske Oldskrift Selskab. Ellefte Bind. Kjöbenhavn 1829.
10: M. Petersen: Danmarks historie i hedenold. Anden del. Kjöbenhavn 1836.
11: Oldnordiske Sagaer udgivne i Oversættelse af det Nordiske Oldskrift Selskab. Første Bind. Kjöbenhavn 1826.
12: Saxo Grammaticus. Niende bog.